

Сяба Марія Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м.Сєверодонецьк, Україна). E-mail: mariela22@mail.ru

УДК 37.034:27

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ СТВЕРДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНІ

Т. Д. Тхоржевська

У статті розкриваються особливості сприйняття педагогічних ідей Я. А. Коменського в залежності від історичного періоду та світогляду освітян в історії педагогіки України. Також розкриваються основні погляди Коменського на призначення шкільної освіти і морально-релігійне виховання.

Ключові слова: морально-релігійне виховання, розумовий розвиток, призначення школи, примирення, національна згода.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Все далі й далі уносить людство потоком життя від часів видатного чеського педагога. Хто тільки не вивчав і не аналізував його творчість. Здавалось би, що можна ще писати про спадщину, хоча й великого, але вже давно хрестоматійного Я. А. Коменського? Але тому й уважають його генієм, що його ідеї не стають із часом менш мудрими й актуальними.

У цій статті автор ставить за мету проаналізувати настанови Я. А. Коменського щодо морального виховання дітей і молоді, адже проблема суспільної моралі в Україні стоїть дуже гостро.

Виклад основного матеріалу з аналізом досліджень і публікацій, на які спирається автор. Аналіз історії розвитку педагогічної думки вказує на невщухаючий інтерес до спадщини Я. А. Коменського з боку вітчизняних педагогів. В українській просвітницькій традиції взагалі закладено інтерес до західноєвропейської педагогічної спадщини. Бібліотеки кращих українських навчальних закладів (Києво-Могилянська академія, Харківський колегіум) були укомплектовані працями Я.А. Коменського, Е. Роттердамського, Гомера, Цицерона, Декарта та

ін. Тому не дивно, що вітчизняні дослідники знаходять ознаки засвоєння думок західноєвропейських попередників у працях українських педагогів. Наприклад, В. Кравець стверджує, що дослідниками встановлена подібність «Громадянства звичаїв дитячих» Є. Славинецького до аналогічних праць Я. А. Коменського та Еразма Роттердамського [5, с.57-58]. Здійснений нами аналіз праць відомого викладача Київської духовної академії М. Маккавейського вказує на те, що своїй високій педагогічній ерудиції він завдячував знайомством з ідеями кращих мислителів людства, серед яких належне місце займав і Я. А. Коменський.

Стосовно Галичини Б. Ступарик відмічав, що з зародженням у краї педагогічної преси, починаючи з 1863 р., педагогічна думка набула особливого розвитку. На сторінках педагогічних журналів галицькі педагоги «...публікували праці Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та інших педагогів» [11, с.157].

Вітчизняні дослідники не раз вказували на те, який вплив праці Я. А. Коменського мали на розвиток педагогічної думки в Україні. Однак слід звернути увагу на те, як особливості суспільної свідомості диктують підвищений інтерес до одних ідей ученого й ігнорування інших.

Звернемося до українських земель у складі Російської імперії (відомою взаємопроникненням державного і церковного життя). Переклад «Великої дидактики» на російську мову вперше здійснив у 1875-1877 рр. С. І. Мировольський, який поклав в основу своїх праць ідеї Я. А. Коменського. Його підручник з дидактики для духовних семінарій повний посилань на Біблію і Коменського [6; 7]. С. Золотухіна вказує на те, що «...палке пропагування його (Коменського – Т.Т.) ідей не всіма підтримувалося, і С. І. Мировольському навіть серйозно дорікали за таку прихильність» [2, с. 51]. Аналіз історичної дійсності привів нас до висновку, що причиною такої критики став різний погляд окремих груп педагогів на проблему співвідношення розумового та релігійно-морального виховання. С. Золотухіна відзначає [3, с. 95], що питання розумового виховання дітей займали в творчості С. І. Мировольського особливе місце (так само, як і в Коменського – Т.Т.). У цьому й крилася, на наш погляд, одна з причин неоднозначного ставлення до спадщини Коменського та творчості Мировольського.

Сучасним педагогам, звичним до понять розумового виховання, розвиваючого навчання, важко зрозуміти їх протиставлення завданням морального та релігійного виховання. Однак наш аналіз показує, що в

дореволюційний період (до 1917 р.) це питання було досить гострим і принциповим. У звіті по відомству православного сповідання за 1884 р. обер-прокурор Св. Синоду К.П. Победоносцев зазначив, що ідеал початкового навчання був спотворений «...неправильним і мрійливим уявленням про народну школу, як про засіб розповсюджувати в народі реальні знання засобом штучних методів навчання, запозичених із чужої практики» [9, с. 48].

Прихильників такого підходу було чимало. Один із них, Г. Булашев, вадою нової пореформеної школи 60-х рр. XIX ст. називав те, що вона дбала лише про розумовий розвиток, і це погано відбилось на вірі та моральності. Педагог стверджував: російський народ (у це поняття як належне включався й український) потребує церковного навчання й ігнорує учителів земських шкіл, бо це вчителі, які вирости на рідній землі, але „тхнуть” своїми закордонними зразками, бо повиучувались педагогічним теоріям Коменського, Песталоцці, Дістервега, Корфа та ін. [1, с. 13-26].

У світлі вище сказаного особливого прочитання набуває думка відомої української просвітниці С. Русової, яка стверджувала, що, хоча сучасна їй педагогіка «...не звертає багато уваги на розвиток в дитині релігійного почуття, але йому надавали великого значення всі славетні всевітні педагоги: Песталоцці, Коменський, Фребель визнавали його за головне джерело морального виховання» [8, с. 204]. Ця цитата дає точне уявлення про те, як з часом суспільна тенденція до підвищеної уваги до розумового виховання перемагає тенденцію до морально-релігійного виховання дітей та молоді. Проте незмінним залишається звернення вітчизняних просвітників до спадщини класиків педагогіки, такої багатой на різноманітні ідеї.

Такі специфічні прочитання думок ученого не є чимось винятковим, якщо аналізувати трактування спадщини Я. А. Коменського діячами просвіти в різні періоди. Час і світогляд закономірно визначають цю специфіку, відобразити яку є одним із завдань даної статті. Наведені нами факти про дореволюційні часи, гадаємо, не є загальновідомими, однак навряд чи когось сьогодні здивує згадування про ігнорування релігійних мотивів у теорії вченого радянськими педагогами, характерним для яких було акцентувати увагу на тому, що краще вписувалось у комуністичну свідомість.

Абсолютно закономірним і правильним вважаємо те, що дослідники радянського й пострадянського періоду: Р. Альт, Б. Н. Мітюров, Я. Волович, М. К. Гончаров, М. Б. Євтух, А. А. Красновський, В. П. Кемінь, Д. О. Лордкіпанідзе,

Є. М. Мединський, К. К. Сільський та ін. основну увагу зосереджували й зосереджують на здобутках Я. А. Коменського як засновника педагогічної науки і, в першу чергу, на його дидактичних ідеях. Але звернімо увагу на інший аспект теорії видатного вченого.

Всесвітньовідому працю «Велика дидактика» Я. А. Коменський призначив для створення шкіл в кожній християнській державі для того, щоб було менше чвар, мороку й більше світла та миру. Кожна педагогічна теза вченого підкріплюється цитатами з Біблії, яка була одним з найважливіших джерел його педагогічного натхнення. Вислови Коменського, що визнавалися радянськими педагогами суперечливими, були органічними для автора, адже творчість педагога була невіддільною від його релігійних переконань і ними визначалась.

Для того щоб краще зрозуміти, чому такого значення надавав учений правильній організації шкільної справи, необхідно звернутися до його розуміння сутності людини, її призначення на землі. У цьому відношенні його погляди були абсолютно природними для християнина: земне життя дається людині для підготовки до вічного життя; цей світ є для нас розсадником, школою, вийшовши з якої ми піднесемося до вічної академії. «Щасливий той, хто з утроби матері винесе добре створені члени, у тисячу разів щасливіший той, хто унесе звідси добре сформовану душу» [4, с. 267]. Посилаючись на задум Божий, Коменський указував на три завдання, які стоять перед людиною в цьому світі: бути розумним, володарювати над іншими створіннями на землі, бути образом Божим. Звідси він вивів три якості, які повинні бути розвинені в людині в першу чергу: освіченість, моральність, релігійність. Саме союз розуму, віри та моралі в людині Я.А. Коменський уважав гармонійним. Причому в «Материнській школі» він написав: «1. Віра і благочестя. 2. Добра вдача. 3. Знання мов та наук. І все в тому самому порядку, в якому пропонується тут, а не навпаки. Перш за все треба привчати дітей до благочестя, потім – до доброї вдачі або чеснот, нарешті – до більш корисних наук» [Там само].

У вищеназваній праці педагог обґрунтував необхідність турботи про дітей з боку дорослих: «Заслуговує на величезну увагу, що навіть про дітей ідолопоклонників Бог говорить, що вони народжені йому (Іез. 23, 27), даючи цим зрозуміти, що діти народжуються не для нас, але для самого Бога, і що до них, як до дітей божих, треба ставитися з надзвичайною турботою» [4, с. 202]. Діти є найбільшою цінністю для сім'ї, більшою за всі земні блага, оскільки вони є її безсмертною спадщиною: ніщо матеріальне не переходить у потойбічний світ, але навіть померлі діти не гинуть, а тільки переходять у безсмертне

царство. Я.А. Коменський був упевнений, що Бог ставить дітей нашими вчителями, оскільки вони, за виключенням первородного гріха, ще не є оскверненими. На це вказують слова Господа: «Правду кажу вам: коли не навернетесь, і не станете, як ті діти, – не ввійдете в Царство Небесне!» (Мт. 18, 3).

Батьки повинні спеціально дбати про те, щоб дитина не пішла шляхом пороку, оскільки юнацтво самотужки та без напруженої праці не може бути виховано. Якості, якими повинна оволодіти благочестива дитина до шести років, визначаються вченим у «Материнській школі» в повній відповідності до його релігійних поглядів: моральні чесноти дитини формуються на основі благочестя. Істинне ж благочестя, за Коменським, полягає у виконанні трьох вимог: «1. Наше серце, завжди і всюди звернене до Бога, повинно шукати його в усіх справах. 2. Ідучи стопами божественного провидіння, воно завжди й усюди повинно ставитися до Бога зі страхом, любов'ю й слухняністю. 3. Тому, завжди й усюди пам'ятаючи про Бога, звертаючись до Бога і з'єднуючись із Богом, воно повинно насолоджуватися миром, радістю й утіхами» [4, с. 209-210].

Для того щоб з перших днів життя дитини розвивати в ній благочестя та моральні чесноти, Я.А. Коменський пропонував: постійний зразок чеснот, своєчасне й розумне повчання та вправи, помірну дисципліну. Поради вченого щодо морального виховання здаються, на перший погляд, досить простими, що однак не свідчить про легкість їх дотримання в житті. Проходять століття з часу висловлення вченим його педагогічних поглядів, а сучасним батькам та вчителям так само важко бути зразком для дітей, як і раніше. Недарма першим засобом педагог назвав приклад, оскільки дисципліна, заснована на інших засадах, стає лише зовнішнім проявом поведінки. Коменський як священнослужитель, розуміючи природну схильність людей до зла, звертав увагу батьків на те, що порушення ними правил моралі автоматично веде до аналогічної поведінки їх дітей.

Велику увагу у виховній справі педагог відводив дисципліні, причому дотримувався строгих правил, як і належить священнослужителю. Любов до дитини в Я.А. Коменського – це в жодному разі не всюдозволеність, не потурання її бажанням і примхам. Доброта та терпіння, з якими мають приступати батьки та вчителі до виховання дитини, не мають нічого спільного з «мавпячою чи осялячою», за словами педагога, любов'ю, яку проявляють деякі батьки, відмовляючись від покарання занадто норовливої дитини: «бо повинно виконуватися Писання, яке стверджує, що різка й покарання приносять

мудрість, а свавільна дитина вкриває свою матір соромом (Притч. 29, 15)» [4, с.231].

Я.А. Коменський добре розумів індивідуальні схильності дитини, не ідеалізував її природу й закликав боротися з дурними проявами характеру на ранніх стадіях життя дитини, привчаючи її до помірності, терпіння, слухняності, ввічливості, милосердя, добродійності, працелюбності, охайності, чесності, розумної активності. Таким чином, він спирався на моральні заповіді, відомі кожному християнину. Торкаючись питань виховання юнацтва, серед моральних чеснот він виділяв «кардинальні»: мудрість, помірність, мужність та справедливість. І знову, як і для дітей до шести років, найкращими засобами їх прищеплення називав приклад, повчання, вправи, дисципліну.

У вітчизняній педагогічній думці висловлювався жаль з приводу того, що Я.А. Коменський не приділив розробці теорії морального виховання такої уваги, як дидактиці. Безумовно, учений не надав детальних порад щодо організації виховного процесу, як, наприклад, А.С. Макаренко, але впевнені: те, що він залишив, є квінтесенцією виховання. Це те, без чого всі наші хитрування не досягають мети. Дійсно, навряд чи батькам та вчителям слід очікувати більш благородної поведінки від своїх вихованців, ніж виявляють вони самі. Навряд чи моральність оселиться в стінах пороку. Не привченому діяти у відповідності до моральних сентенцій, дуже важко стати моральним. «Діти легко вчаться бігати, бігаючи; говорити – розмовляючи; писати – вправляючись у письмі, тощо. Таким чином вони навчаться слухняності, слухняністю, правдивості, говорячи правду, настійливості, діючи настійливо, тощо – аби тільки не бракувало тих, хто словом і ділом показує приклад» [4, с. 408].

Християнська мораль – ось, що повинно бути присутнє, за Я.А. Коменським, у кожній сім'ї, школі. Тому цілком природним для вченого було виховання дитини на приписах, взятих зі Святого Письма. Для Коменського було очевидним, що людина є релігійною від природи. Це він доводив навіть на прикладі язичників, які, не навчені словом божим, визнавали божественне, черпаючи благоговіння зі свідчень самої природи, – увесь світ, у тому числі й людина, є свідченням божественного. Християнин має й інше джерело – слово боже, що виходить зі Святого Письма. «Тому Святе Письмо в християнських школах повинно бути альфою і омегою» [4, с. 414]. Більше того, Коменський уважав аксіомою (посилаючись на слова пророка: «Немає нікого, кого б учив Бог, крім відлучених від грудей...

тобто грудних дітей» (Іс. 26)), що релігійне виховання повинно здійснюватися з перших днів життя дитини, оскільки перший період життя, прожитий без Бога, дає далекосяжні наслідки. «Таким чином, відразу, при першому користуванні очима, язиком, руками й ногами, нехай діти навчаться споглядати на небеса, піднімаючи руки вгору, звертаючись до Бога і Христа, ставати на коліна перед незримою величчю й шанувати її» [4, с. 412]. Біблія повинна стати близькою кожній дитині, як і абетка, бо так само, як зі звуків та букв складається людська мова, так і з елементів божественних книг складаються всі релігії та благочестя.

Не обходив стороною Я.А. Коменський і таке питання, яке турбувало всіх його послідовників з когорти великих: церква і мораль, церква і гріх. Багато хто з класиків педагогіки, пропагуючи християнську мораль, водночас критикував служителів церкви за недотримання божих заповідей. Торкався цієї проблеми й Коменський. «Послухаємо голос Бога, який говорить своїй церкві: «Я насадив тебе всю, як вибрану лозу, найчистіше сім'я; як же ти перетворилась у мене на дику парость чужої лози?» (Ієр. 2, 21). Ось скарга Бога на те, що й це також нове насадження раю вироджується. Подібними скаргами повно Писання. Всілякого збентеження повні очі всіх тих, хто коли-небудь спробував споглядати людські справи або навіть справи самої церкви... Хто не знає своєї хвороби, той не лікує її, хто не відчуває болю, той не стогне, хто не помічає небезпеки, той не лякається її, навіть поставлений над прірвою, так і той, хто не помічає безладу, поглинаючого рід людський і церкву, природно й не страждає... Горе тобі, нещасне покоління, яке так виродилось» [4, с. 251-253]. Свій час Коменський називав часом забуття Бога, воєн, ненависті, убивства. Утішався ж тим, що Бог уже не раз відновлював церкву; закликав людей сподіватися на Бога, йти йому назустріч і самим допомагати собі, торуючи шляхи, указані Господом.

У світлі всього сказаного великий педагог і розумів призначення школи на землі. Він уважав, що люди повинні дбати про школи, щоб вони стали розсадниками для церков і держав істинних гуманних людей, з якими тільки й може квітнути суспільство. Я.А. Коменський твердо знав, що немає більш дієвого шляху виправлення людської зіпсованості, ніж правильне християнське виховання дітей та юнацтва.

У книзі визначного дореволюційного історика педагогіки М.І. Демкова «Начальная народная школа, ее история, дидактика и методика» (1911 р.) зустрічаємо думку про те, що хоча європейська початкова народна школа бере свій початок з глибокої давнини,

правильне поняття про народну школу з'являється лише в Я. А. Коменського, який уперше чітко обґрунтував ідею школи як майстерні гуманності для всього юнацтва.

Про суперечливі трактування педагогічних ідей Я. А. Коменського в цій статті сказано вже багато. ХХ ст. внесло свої корективи у світогляд навіть православних священників й напередодні третього тисячоліття відповідальний секретар відділу релігійної освіти і катехізації Московського патріархату В.Л. Шлепов уже констатував: «Якщо ми звернемося до спадщини великих педагогів минулого, працям Яна Амоса Коменського, Йоганна Генріха Песталоцці, Костянтина Дмитровича Ушинського, ми побачимо, що їх об'єднує одна загальна риса – усі вони були християнами» [8, с. 6]. Так Шлепов відзначив специфічну рису новозавітного вчення – його педагогічну спрямованість, що й викликала до життя цілу плеяду християнських учителів. Ім'я Я. Коменського ми зустрічаємо й у програмі богословсько-педагогічних курсів при Києво-Могилянській академії, де його відносять до видатних християнських педагогів. Однак, в Україні, в реаліях сучасного освітнього простору, де відроджується віра в необхідності морально-релігійного виховання молоді, на наше переконання, ідеї видатного вченого, як і раніше, підлягають різночитанню, а звідси випливають протилежні бачення їх цінності.

Як не дивно у світлі того, що ми знаємо про релігійність Коменського, саме в його спадщині православні священнослужителі бачать витоки сучасної ідеї безрелігійної школи, яку напряму пов'язують з ідеєю примирення [10, с. 521]. Сучасний популярний православний педагог Є. Шестун слідом за відомим В. Зеньківським називає міфом висунуту гуманізмом ідею нейтральної безрелігійної школи, оскільки все безрелігійне вважає приховано або явно антирелігійним. Оскільки західна школа виводить релігійні питання за свої межі у зв'язку з тим, що суспільство їх вважає потенційно роз'єднуючими й конфліктними, то західна школа оцінюється формально позарелігійною, а фактично атеїстичною. Західну школу Є. Шестун називає школою національної згоди, що дає освіту для життя, і в якій ієрархія земна витіснила ієрархію вселенську. Попри те, що «Велику дидактику» священник вважає неперевершеною педагогічною працею, це не заважає йому стверджувати, що «...мир земний у педагогіці Коменського здобувається за рахунок втрати миру з Богом, примирення здійснюється через спрощення, через жертву духа ремеслу й практицизму» [10, с. 522]. На думку Є. Шестуна, освітні системи всіх розвинених країн, в основі яких лежить школа

Коменського, страждають однаковим недоліком: вони просякнуті тим самим антирелігійним розумінням життя, що й уся новітня культура; вони забезпечують перш за все освіту для життя, для кар'єри. Наше дослідження показує, що представлений погляд є вкоріненим в українському православному середовищі.

Слід зазначити, що Є. Шестун абсолютно правий, коли пише, що сучасна європейська школа базується на ідеї примирення. Це зафіксовано в багатьох міжнародних документах, ратифікованих у тому числі й Україною. __Правдивим є й те, що ідучи шляхом боротьби за незалежність, Я. А. Коменський дійшов висновку, що незалежність ні в якому разі не повинна бути пов'язана з такими явищами, як поклоніння лише своїй власній політиці, релігії, філософії, заперечення чужої думки, чужого способу життя. Навпаки, загальне примирення народів, їх прагнення до взаєморозуміння, координація зусиль зі створення гуманного, справедливого світу бачилися Коменському єдиним шляхом, яким повинно йти людство. Тому й закликав до забуття минулих образ, сварок, до взаємної злагоди та терпимості. Учений мріяв про створення «Екуменічної ради народів», яка «навіки покінчить із розбратом, утвердивши єдність в необхідному, свободу в необов'язковому, любов у всьому». Непримиренність до чужого способу мислення педагог пов'язував з людською обмеженістю: тільки освічена, мудра людина може сприймати людей такими, якими вони є, відмовитися від ненависті, зла та йти шляхом правди, миру й справедливості. Богослов уважав, що люди повинні дбати про школи, щоб вони стали розсадниками для церков і держав істинних гуманних людей, з якими тільки й може квітнути суспільство. У системі виправлення людства, запропонованій Я.А. Коменським, визначне місце відводиться безперервній освіті людей, починаючи їх появою на світ і закінчуючи смертю. Світло знань, за Коменським, вижене темряву з людських душ, допоможе людям відчувати себе рівноправними громадянами всесвітньої вільної держави.

Література

1. Булашев Г. Историческая справка о дореформенных церковно-приходских школах, в связи с вопросами о современном их состоянии / Г. Булашев // Церковно-приходская школа. – 1887. – книга 5. – С. 5-26.
2. Золотухіна С. Т. С.І. Миропольський – український педагог і методист / С. Т. Золотухіна // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 51-54.
3. Золотухіна С.Т. Тенденції розвитку виховуючого навчання / С. Т. Золотухіна. – Харків, Основа, 1995. – 292 с.

4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский. – М.: Педагогика, 1982. – (В 2-х т./ Я. А. Коменский; т. 1). – 655 с.
5. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій: навч. посібник для студентів пед. навч. закл. та універ. / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1994. – 359 с.
6. Миропольський С. Дидактические очерки (окончание) / С. Миропольський // Церковно-приходская школа. – 1889. – декабрь. – С. 259-272.
7. Миропольський С. Дидактические очерки / С. Миропольський // Церковно-приходская школа. – 1889. – ноябрь. – С. 195-209.
8. Непознанный Ушинский. Хрестоматия научно-христианской педагогики / Сост. и предисл. Ильченко В.И., Деревянко К.В.). – Луганск: Пресса, 1998. – 304 с.
9. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / Отв. ред. А.И. Пискунов. – М.: Педагогика, 1976. – 560 с.
10. Священник Евгений Шестун. Православная педагогика / Священник Евгений Шестун. – Самара: ЗАО “Самарский информационный концерн”, 1998. – 576 с.
11. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посібник / Б.М. Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.

ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ Я. А. КОМЕНСКОГО ДЛЯ УТВЕРЖДЕНИЯ ДУХОВНОСТИ В УКРАИНЕ

Т.Д. Тхоржевская

В статье раскрываются особенности интерпретации восприятия педагогических идей Я.А. Коменского в зависимости от исторического периода и мировоззрения педагогов в истории педагогики Украины. Также раскрываются основные взгляды Коменского на назначение школьного образования и морально-религиозное воспитание.

Ключевые слова: морально-религиозное воспитание, умственное развитие, назначение школы, примирение, национальное согласие.

VALUE OF PEDAGOGICAL HERITAGE OF J. A. COMENIUS FOR ASSERTION OF SPIRITUALITY IN UKRAINE

T.D. Tkhorzhevska

The article reveals the peculiarities of perception of pedagogical ideas of J. A. Comenius depending on the period of history and pedagogical philosophy in the history of education in Ukraine. Besides, basic views of Comenius on the appointment of school education, moral and religious upbringing are disclosed.

Key words: moral and religious education, mental development, school appointment, reconciliation, national agreement.

Тхоржевська Т. Д. – доктор педагогічних наук, професор кафедри психології і педагогіки Київського національного лінгвістичного університету. E-mail: tkhorzhevaska@ukr.net

Tkhorzhevaska T. D. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Psychology and Pedagogy of Kyiv National Linguistic University. E-mail: tkhorzhevaska@ukr.net

УДК 37.013.44

ПОНЯТИЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АППАРАТ В ОБЛАСТИ ВОКАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ И ТЕХНИКИ

А. В. Хананаева

Статья исследует понятийно-концептуальный аппарат как средство общения и передачи исполнительского и педагогического опыта. Материал опирается на индивидуальные наблюдения автора, на многолетний исполнительский и педагогический опыт.

Ключевые слова: понятийно-концептуальный аппарат, исполнительский певческий опыт, вокальные ощущения.

Постановка проблемы. Среди специфических признаков вокальной педагогики необходимо подчеркнуть вошедшее в последнее время в обиход тяготение к теоретическому плюрализму. Последствия данной тенденции – полиаспектность современной проблематики в области вокальной педагогики. Понятийно-концептуальный аппарат в этом роде деятельности и раньше не отличался особой изысканностью высказываний в передаче собственного певческого опыта «из уст в уста», балансируя между личностным исполнительским опытом, общеэстетическими тенденциями эпохи и устоявшимися методическими принципами прошлого. Предметом исследования данной статьи является понятийно-концептуальный аппарат как средство передачи исполнительского и педагогического опыта вокалиста.

Актуальность заявленной темы определяется высокой степенью интереса к сольному вокальному исполнительству и, следовательно, к системе подготовки вокалиста-исполнителя на всех уровнях

музыкального образования в Украине, от ДМШ до высших учебных заведений.

Анализ основных исследований и публикаций, освещающих данную проблему и использованных автором. Современная музыкальная педагогика намечает пути и перспективы изучения проблемы понятийно-концептуального аппарата педагога-вокалиста. Неоценимый вклад в ее исследование внесли В. Антонюк, Н. Гребенюк, Б. Гныдь, М. Жашкович, В. Михайлец, В. Брылина, Л. Ставинская, Е. Пекарская, Е. Круглова, Т. Лымарева. В их работах осуществлено культурологическое структурирование достижений отечественной и зарубежных вокальных школ в методологическом и художественно-историческом аспектах.

Цель статьи – раскрытие понятийно-концептуального аппарата в области вокальной педагогики и техники.

Изложение основного материала исследования. Пение – эстетико-культурное явление, существующее в контексте художественной определенности конкретной исторической эпохи, имеющее дополнительные характеристики, обусловленные культурными, этническими, социальными и даже климатическими составляющими. В описании исторически-конкретных форм пения обнаруживаются определенные трудности. Они связаны с констатацией факта применения данного способа личностного, культурного или социального самовыражения художника данным способом, т. е. через искусство пения. Существуют исторические свидетельства, подтверждающие его глубокое психолого-эмоциональное воздействие на слуховые структуры воспринимающего сознания. Но исследовать в полной мере ни саму звучащую субстанцию, ни ее эмоциональное воздействие на воспринимающую сторону не возможно в связи с отсутствием документальных свидетельств (аудио или видеoinформация).

Функция пения генетически запрограммирована социумом как компенсаторная, способствующая стабилизации отношений личности и общества. Сохраняя зыбкое равновесие, факт вокального творчества обогащает палитру мировосприятия, обеспечивая пути примирения личности с жизненными обстоятельствами. В структурировании новой художественной реальности происходит реабилитация жизненного пространства. Потенциал фольклорного пения корректирует эмоционально-энергетическую сферу жизни, приближая ее к эстетическому идеалу, закрепляя, таким образом, созидательную функцию искусства в историческом процессе.